

KLEMEN TERÉZIA

ÖTLETEK AZ ANTIKVITÁS IRODALMÁNAK TANÍTÁSÁHOZ

Hosszú évekig gyakorló középiskolai tanár voltam Magyarországon, rendszeresen vizsgáztattam közép- és emelt szintű érettségi vizsgákon. Céлом mindig az volt, hogy a legszélesebb ismeretekkel rendelkezék a diák, mire elér az érettségi vizsgához. Ezeket az ismereteket nem lehet csak ún. magolással elsajátítani, hisz több területet, látásmódot, készséget kell fejlesztenünk, s ha lehetséges, minél ötletesebben, szórakoztatóbb módon kell ezt elérnünk.

Gondolataimmal, ötleteimmel nem a világot szeretném megváltani, de abban bízom, talán segítségül szolgálhatnak, főleg a kezdő tanároknak. Magam is a gyakorlatban jöttem rá, hogy mennyire meghatározó lehet egy jó magyartanár munkája, mellyel a művészetek, a zene, a történelem, földrajz tantárgyak területeit is segíteni tudja – nem beszélve a stílus, a szerkesztés, a kifejezőkészség, a fantázia és a személyiség fejlesztéséről.

Az évek során összegyűjtött feladatokat, ötleteket korszakonként szeretném megismertetni a kollégákkal, hát ha valakinek megtetszik valamelyik, amit esetleg ő saját maga még nem próbált ki.

Az európai művészet bölcsője az ókori Görögország. Itt alakultak ki azok a művészeti ágak, melyek az európai művészeti fejlődés alapjául szolgáltak. Itt még nem voltak sem korstílusok, sem stílusirányzatok, csak törzsi és birodalmi kultúrák. Ragyogó műalkotások születtek, melyeket illik ismerni minden érettségizőnek.

Az ókori görögség történelmét művészeti szempontból 4 szakaszra oszthatjuk: homéroszi, archaikus, klasszikus és hellenisztikus korra. A homéroszi korban alakultak ki a görög kultúra alapjai, az istenekről szóló mondák rendszere. Az archaikus korban peripterosz templomokat készítettek, melyeket dór oszlopokkal láttak el. A klasszikus kor központja Athén volt, ahol az építészet, szobrászat nagyszabású alkotásai készültek el. A hellenisztikus kor a hanyatlás és a világhódító Nagy Sándor kora.

• **Feladat:** A bevezető órán felkérhetjük a diákokat, hogy 3-3 percben

mutassák be társaiknak az egyes korszakokat, akár ppt, akár plakát segítségével. Fel kell hívni a diákok figyelmét arra, hogy ismertessék az egyes híres építményeket, a jellegzetes oszlopso-rokat. A többiek közül biztosan lesz vállalkozó, aki történelmi időszakot készít el, amihez nagyon jó segítséget nyújt a történelmi atlasz is, hisz itt megtekinthetjük, hol terültek el az egyes ókori görög települések, város-államok.

Elengedhetetlen, hogy már az első órán tisztázzuk az alapfogalmakat – a mítosz, mitológia, politeizmus, antropomorf, monoteizmus fogalmát. Diákjaink több iskolából kerültek az osztályunkba, nem tudhatjuk, hol miként tanították meg ezeket a fogalmakat. De ezt könnyen fel lehet mérni, hisz órai 5 perces munkaként vagy házi feladatként is kaphatják, hogy írják össze, mi jut eszükbe ezekről a szavakról és milyen műveket tudnak hozzájuk kapcsolni. Frontális munkában egymást kiegészítve is megtehetik ezt a diákok. Rámutathatunk, hogy minden nemzetnek van mítosza: a magyarok eredetmondája a Csodaszarvas.

Építészet – templomok:

Alapvető alaktani eleme az oszloprend.

• **Feladat:** Soroljatok fel híres templomokat, valamit mutassátok be a templomok elrendezését!

(Hosszanti elrendezés, kelet-nyugati tájolás. Az összes térrész belmagassága azonos. Ablakot nem alkalmaztak. A leggyakoribb templomtípus: peripterosz, pl.: Poszeidon-templom, Athén: Parthenón, Héra-templom.)

Milyen volt az ókori görög színház?

(Három részből áll: orkhésztra, theatron, szkéné. Pl.: Epidauros, Dionüszosz színház. A városok központja az agora (piactér) volt.)

• **Feladat:** Kartonból, rajzlapból készítsétek el az ókori színház makettjét, valamint készítsétek maszkot is. (A ruhákat, viseleteket a lányok szokták feladatként vállalni, rögtönzött ókori divatbemutatót is rendezhetünk. A klasszikus lepedő kiváló alapanyagnak bizonyul.)

Milyen általánosságok figyelhetők meg a szobrászatban?

• **Feladat:** Készítsétek összefoglalást a görög szobrok alapján!

(A legelterjedtebb a kötött mozgású ruhátlan ifjú (kuros) és a ruhás lány (kóré) alakok ábrázolása. A kor tipikus alkotása az egyiptomi álló szobrok merev tartását utánzó ún. Tenei Apollón szobra. A lányszobrok haja parókaszzerű, szájuk körül a különös, ún. archaikus mosoly ül. Isteneiket saját emberi képükre formázták. Szobraikkal a tökéletes emberi ábrázolásra törekedtek. A szobrok anyaga agyagból, kőből van.)

Szintén a diáklányok között kedvelt feladat a festészet, kerámia bemutatása. (Itt a növény- és állatmotívumos díszítés a leggyakoribb.)

A megmaradt emlékek közül a legjelentősebb alkotások a festett vázák. A vázaképek a görög élet és mitológia érdekes jeleneteit mutatják be.

Archaikus kor: feketealakos vázafestés – fehér csempeszín + fekete színezéssel.

Klasszikus kor: vörösalakos vázafestés – fekete háttér + vörösre festett alakok.)

Egyetlen esetben előfordult az is, hogy a diákok valódi vázautánszatot csináltak mindkét korból, égetett agyagból. Az alkotások nagyszerűen mutatnak a tanterem vitrinjében a maszkokkal és az ógörög színház makettjével.

A görög és római istenek nevét és a mitológiában betöltött szerepüket a tanulóknak illik ismerniük.

• **Feladat:** Számítógép segítségével valamelyik ügyes diák elkészíthet egy tablót, ahol egyik oldalon a görög istenek, középen a betöltött helyük, a másik oldalon a római istenek vannak elhelyezve. Színesben kinyomtatva jó segédanyag születik ebből, ami a fali táblán függve segít a jobb anyagelsajátításban.

A következő órák bevezetése lehet, hogy az antik irodalom megértéséhez nélkülözhetetlen mondanévköröket egy-egy előre kijelölt tanuló kiselőadás formájában ismertesse osztálytársaival.

A trójai mondanévkör ismerete szükséges a homéroszi eposzok – az Iliász és

Odüsszeia könnyebb feldolgozásához, a thébai mondakör Oidipusz és Antigoné megismeréséhez.

Az Iliász feldolgozásánál:

• **Feladat:** Figyeld meg a térképen, hol helyezkedik el Trója, s ez alapján próbáld indokolni, vajon miért támadhatták meg oly gyakran! (A kereskedelmi útvonalak központjában állt, ezért nagyon gazdag volt. Sok rablóhadjáratot indítottak Trója ellen, több rétege is ilyen támadások miatt pusztult el.

A feltárást, ásatásokat Trója területén 1870-ben Heinrich Schliemann kezdte meg. 9 réteget tárt fel, melyeket római számokkal jelölt pl.: A történések a VII/a réteget tartják a homéroszi Trójának. A föld alatt megerősített városfalakat találtak, ez is arra utal, hogy sok támadás érte a várost.)

• **Feladat:** Készíts képzeletbeli riportot Heinrich Schliemann-nal az ásatások menetéről, a felmerült nehézségekről!

Az Iliász tanítása közben a tanulók kialakíthatják a szereplők csoportjait. Szereplőhálónak is nevezhetjük ezt, így jobban megértik, kik a szövetségesek és kik az ellenfelek a műben.

Az eposz embereszményét és a főszereplő Akhilleusz jellemzését szintén szívesen vállalják a tanulók. Segítségképpen ajánlhatjuk diákjainknak a 2004-ben bemutatott amerikai-brit-máltai történelmi film-drámát, a Tróját, Wolfgang Peterson rendezésében.

Az istenek fontos szerepet töltenek be a műben. Mely istenekkel találkozhatunk, és milyen feladatot töltenek be? Segítik vagy gátolják az emberek erőfeszítéseit?

Akhilleusz pajzsának leírása a mű egyik legszebb része.

• **Feladat:** Mutassátok be az egyes jeleneteket élőképekben.

• **Feladat:** Haditudósító vagy, képzeld magad egy korabeli sajtótájékoztatóra, melyet a győztesek vezére, Agamemnon tart Trója bevétele után!

Az Odüsszeia tanulmányozása közben nagy örömmel készítene a tanulók forgatókönyvet az egyes énekekről. Ezzel elérhetjük azt is, hogy alaposan tanulmányozzák a mű egyes fejezeteit. Te hogyan rendeznéd meg? címmel választhatnak éneket. A 24 ének lehetőséget ad arra, hogy ne történjen ismétlődés, hisz általában ekkora lét-

számú egy-egy osztály. De ezt még ki lehet egészíteni Odüsszeusz jellemzésével, miért lett a mű embereszménye, s mennyiben különbözik az előző mű – az Iliász – embereszményétől.

• **Feladatok:** Megfigyeltük-e, mit hiányol Odüsszeusz a küklpszok életmódjából? Hogyan fogalmazódik meg az Odüsszeiában a szónoki képességek fontossága? Miért tutajjal kell távoznia Odüsszeusznak Kalüpszótól? Készíts összehasonlító jellemzést a két mű főhőséről.

• Az utazás egy visszatérő toposz a művészetekben – mi mindenre jó az utazás, és mi minden történhet veled az út során? Rendeztetek vitát az utazás szükségességéről és veszélyeiről (az utazás mint személyiségformáló esemény)!

Vitatéma lehet még:

1. A hazaszeretet az Odüsszeiában és másutt – Honvágó és kalandvágó. Odüsszeusz egyszerre élvez a kalandokat, mert kíváncsi, ugyanakkor hiányzik neki a hazája.

2. Utazás, elköltözés, útkeresés. Korkunk embere is utazik, elköltözik. Hasonlíttassuk össze a nagy kivándorlások és elköltözések okait a régi korok utazásaival.

• **Feladat:** Készíts meghívót vagy plakátot! Téma: Odüsszeusz elmeséli hazatérését. Ütibeszámoló.

• Az időmértékes verselés és a verslábak gyakoroltatásához kiváló feladat, ha saját nevükön vagy a padoszomszédjuk nevén is gyakorolnak.

• Bizonyítsátok az eposzi kellékek alkalmazásával, hogy Homérosz művei eposzok!

• Milyen szerep jut a nőknek a művekben?

„Cherchez la femme” – keresd a nőt – Gondolj a háborút kirobbantó okra, a „casus belli”-re = háború okára.

• Keresd meg a két mű ábrázolását és szereplőit a festészetben! Példák, de ettől több is található:

A trójai Helené (Evelyn De Morgan festménye, 1898)

Trója égése (Adam Elsheimer, 1600 körül)

Helené elrablása, Heléné és Paris szerelme,

Akhilleusz harca Hektorral, Aphrodité születése (Sandro Botticelli képe, 1485 körül)

A trójai Helené (Evelyn De Morgan festménye, 1898)

Menelaosz Patroklosz holttestével (Firenze)

Az ógörög színház és kora

• **Feladatok:** Mutasd be a görög színház kialakulását először szóban, majd társaiddal csoportképpen is!

• Idézd fel a thébai mondakörrel tanultakat kérdés-felelet formájában osztálytársaiddal!

• Csoportmunkában készíts jellem-térképet Szophoklész Antigoné c. művének szereplőiről.

• Érveljünk: az egyik csoport Antigoné igaza, míg a másik csoport Kreón igaza mellett foglal állást.

• Tervezd meg az általad választott szereplő ruházatát és álcáját!

• A diákok válasszanak ki egy-egy idézetet a műből, majd olvassák fel, míg a többieknek ki kell találniuk, melyik szereplő mondta az elhangzottakat!

Nők az ókori irodalomban

• A nők itt sokszor éppolyan cselekvő harcosok, mint a férfiak, például: amazonok, mégis kevesebb a szerepük, mint a férfiaké. Indokoljátok, vajon miért van ez!

Sorolj fel antik hősnőket! (A tragikus triász több drámában jeleníti meg Élekrát, Antigonét. A római költő, Ovidius műve a Hősnők levelei: többek között Ariadné, Dido, Pénélopé levele szerelméhez + teljes levélváltás Párizs és Heléna között. Az istenek közt közel annyi a nő, mint a férfi: Héra, Aphrodité, Perszeponé, Gaia stb.)

• Próbáld meg a tudomány szempontjából megmagyarázni, miért kevesebb a női főszereplő! (Összülünk közt sokkal több a nő, mint a férfi. Magyarazata: egy-egy férfi sok anya révén szaporodott, más a férfiaknak egyáltalán nem adódott alkalma önmaga átörökítésére. Következésképpen: az átlagos adottságú férfiak nem tudtak szaporodni, csak a kiemelkedő képességűek, ezért felhalmozódott a rendkívüliséget biztosító génanyag. Ezért vannak többségben a férfiak a legtehetségesebb emberek között – de a legtehetetlenebbek, hajléktalanok stb. között is.)

• Gondold végig, milyen szerep jut a nőknek a művekben!

(A cselekmények végső mozgatói a nők: Heléna miatt tör ki a háború, Kirké és Kalüpszó miatt késlekedik Odüsszeusz, aki Pénélopé miatt akar hazatérni. Klütaimnésztra miatt hal meg Agamemnon. Kreón és Haimón csap össze, de a konfliktus mögött egy nő áll: Antigoné.)